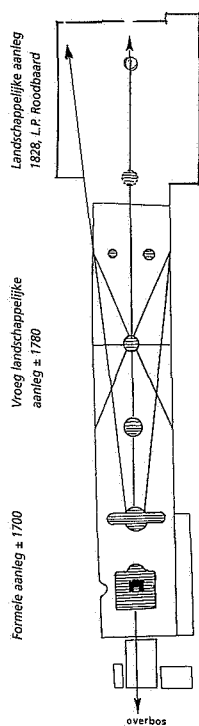

De tuinen van Fraeylemaborg weer in originele toestand

Marja van Schie

Uitgebreide bospercelen als die van de Fraeylemaborg te Slochteren, die zich van verre als een lang en smal blok tegen de omgeving aftekenen, zijn schaars in Groningen. Het aan een zekere verwildering ten prooi gevallen 'Slochterbos' wordt vooral als natuurgebied ervaren en krijgt als zodanig grote aandacht. Minstens even belangrijk is echter de waarde als cultuurhistorisch monument, die het landgoed ontleent aan een laat-barokke parkaanleg in landschapsstijl uit de eerste decennia van de 19e eeuw. Noord Peil, landschapsarchitecten uit Harlingen heeft er een restauratieplan voor opgesteld.

Overzicht verschillende stijlen vanuit formele aanleg

Van de weinig bewaard gebleven Groninger borgen is de Fraeylemaborg een der voornaamste. De geschiedenis ervan gaat terug tot in de middeleeuwen, maar het hoofdgebouw dateert uit de 16e eeuw. Het park, dat ongetwijfeld het meest aanzienlijke van de provincie is geweest, is ook als enige in redelijk gave toestand bewaard gebleven. De gedaanteverwisseling, die vrijwel alle historische tuinen en parken in Nederland in het begin van de 19e eeuw hebben ondergaan, is hier duidelijk gebaseerd op de monumentale, laat-barokke indeling

die bestaat uit een centrale hoofdas over de volle lengte. Zeer karakteristiek is de in Nederland unieke combinatie van stijlen:

- formele aanleg aan de voorzijde;
- vroeg-landschappelijke aanleg aan de achterzijde waar de lanen liggen, en aan weerszijden van de hoofdas waar de slingerpaden lopen; uit de formele aanleg zijn vijverpartijen overgenomen, zoals de ronde vijver en de vergraven snoekvijver;
- landschappelijke aanleg geheel achterin het park, waarbij het gehele park is vergraven; er is een grote vijverpartij met opvallend reliëf en de hoofdas is in stand gehouden (ontwerp L.P. Roodbaard, 1828).

Ligging en beheer

Het landgoed Fraeylemaborg ligt in de gemeente Slochteren, aansluitend op de bebouwing van het dorp Slochteren. De hoofdingang bevindt zich aan het einde van de Hoofdweg van het dorp. Tot 1971 was het oorspronkelijke landgoed (inclusief landerijen en het Overbos) in eigendom van de familie Thomassen à Thuessink Van der Hoop van Slochteren. In 1971 is de borg met directe omgeving overgegaan in eigendom van de Gerrit van Houten Stichting. De Van Houten Stichting werd daarmee ook eigenaar van het achter de borg gelegen terrein en van het Overbos, dat aan de overzijde van de Hoofdweg ligt en structureel behoort tot het complex. De overige percelen zijn eigendom van de familie gebleven. De verantwoordelijkheid voor het beheer van het landgoed berust bij de Stichting Fraeylemaborg, opgericht door de Gerrit van Houten Stichting, de Stichting Vrienden

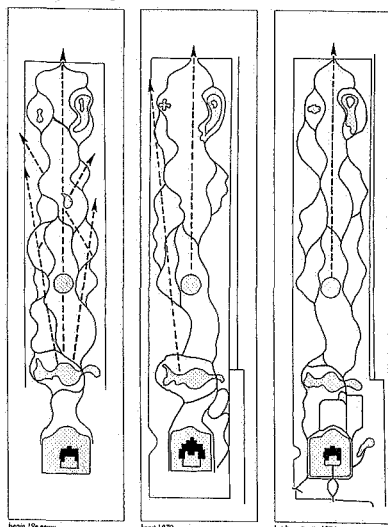
Groninger Borgen, de Provincie Groningen en de Gemeente Slochteren.

De stichting Het Groninger Landschap was tot 1 januari 1994 verantwoordelijk voor de uitvoering van het dagelijks onderhoud en beheer. De stichting ging daarbij uit van natuurlijk beheer omdat de cultuurhistorische waarde onvoldoende bekend was. Het effect daarvan is dat met name de ruimtelijke structuur en de zichtlijnen langzamerhand zijn verdwenen en daarvoor in de plaats is natuurlijke opslag gekomen (bijvoorbeeld diverse bramensoorten). Nu is het bomenbestand zo uitgegroeid dat er relatief veel dood hout voorkomt. Het handhaven van dood hout heeft tot gevolg dat op die plaats geen verjonging kan optreden en dat het effect van solitaire bomen verdwijnt. Daarom is een restauratieplan opgesteld waarbij aandacht is voor de cultuurhistorische waarden en herstel van de contrasten tussen de verschillende aanlegperiodes.

Restauratieplan

In het kader van een integrale aanpak van beheersplannen voor landgoederen en buitenplaatsen is voor Fraeylemaborg ruim tien jaar geleden een beheersplan opgesteld. In het plan wordt de voor-

Wijzigingen in de vroeg landschappelijke aanleg

keur uitgesproken om het plan iedere vijf jaar kritisch te toetsen aan nieuwe inzichten. Sindsdien is het effect van de beheersmethode zichtbaar geworden die door Het Groninger Landschap volgens natuurgericht onderhoud werd uitgevoerd.

Inmiddels is het ontwerp van L.P.Roodbaard beschikbaar dat tezamen met het kaartmateriaal uit de formele en vroeg landschappelijke periode een bijzonder beeld oplevert van de unieke cultuurhistorische waarden van het park. Een kritische afweging tussen natuur- en cultuurwaarden van het park is daarom nu gewenst. Bovendien groeit de belangstelling voor deze parken waardoor een intensiever gebruik in de toekomst te verwachten is. Het toekomstige beheersplan, opgesteld door de Stichting Historische Buitenplaatsen, is daarom afgestemd op het restauratieplan van Noord Peil.

Het plan van Noord Peil staat niet op zichzelf maar vormt een voortzetting van het beheersplan dat in 1981 is opgesteld. Delen daarvan zijn in dit plan opgenomen en aangevuld met nieuwe gegevens omtrent natuur- en cultuurhistorische waarden. Het zeer gedetailleerde restauratieplan van Noord Peil beschrijft de herinrichtingsmaatregelen van het voor- en borgterrein, het parkbos en het landschapspark. Met aandacht voor de waterhuishouding, plaatsing van beelden en vazen en aanbevelingen ten aanzien van beheer.

Hoofdpunten uit het restauratieplan zijn:

- het herstel van de oprijlaan door aanplant van bomen op een onderlinge afstand van 3½ tot 4 m in plaats van 6 m zoals 10 jaar geleden werd gepland; om de barokke uitstraling te versterken zullen beelden en vazen geplaatst worden;
- in het parkbos zal het verloop van paden en de ruimtelijke opbouw in ere hersteld worden; met name het gedeelte van de vijvers zal weer een open karakter krijgen waardoor de samenhang met de zichtlijnen weer duidelijk wordt;

Fraeylemaborg, foto Elmer Spaargaren

- ook in het landschapspark is het herstel van het padenverloop essentieel voor de beleving van het gebied met de verschillende doorzichten; onder andere door het kappen van bosopslag op de plaats van de voormalige korenvelden, zullen weer open ruimtes ontstaan waardoor de oorspronkelijke zichtlijnen in ere hersteld worden.

Gefaseerde aanpak

De eerste fase van uitvoering, in 1995, is het herstel van de waterhuishouding. De waterpartijen worden opgeschoond en de waterstand van de vijvers wordt op peil gebracht. Als gevolg van verlaging van het waterpeil van de landbouwgronden in de directe omgeving, kan het gebied onvoldoende water vasthouden waardoor verdroging optreedt. De tweede fase, in 1996, betreft de herinrichting en verbetering van het voorterrein, de parkeervoorziening en het herstel van enkele bruggen. Afhankelijk van de toegewezen subsidies, zullen nog enkele fasen worden uitgevoerd, zoals herstel van paden en bruggen, verwijderen van opslag, herplanten van verschillende percelen en vervanging van solitaire bomen. Fraeylemaborg is als monument aangemerkt. De samenhang tussen de borg, de tuinen en het parkbos is van grote cultuurhistorische waarde. Als het hele restauratieplan is uitgevoerd zal de sfeer van vroeger terug zijn.